

OD ČRTIC DO UMETNOSTNOZGODOVINSKE ŠTUDIJE PRI SLOVENSKI MATICI

Vsakoletna bera pri Slovenski matici ohranja pestrost vsebin in avtorjev, saj gre za neko konstanto: za natis leposlovnega dela, za znanstvena ali poljudnoznanstvena dela z najrazličnejših področij. Teža posameznih natisov je pač vsako leto različna, ne glede na to pa je matični natis vreden pozornейšega spremljanja, kot je to v poročevalski navadi. Vsaj za posamezne knjige kaže spregovoriti širše, manj poročevalno, zato pa kritično.

Maks Tušak ni znano literarno ime, njegove Črtice, s podnaslovom Vse te ušne liete moje, so hkrati spominke narave in s primesmi leposlovnega, fabulativnega ubesedovanja. Za te črtice, če jih pogojno tako imenujemo zaradi kratkega obsega, je značilno, da avtor najprej osvetljuje nek dogodek, umeščen v koroški prostor, pogosto poročevalno, nato preide k osredju in kaže svoj pogled. Memorativni delež je prevladujoč. Avtorjevi pogledi se sučejo v času (mladostnih) izkušnji sredi kmečkega sveta in običajev. Današnjega bralca utegne zanimati zlasti spominski delež preteklega, izginjajočega. Tušakove Črtice so eno tistih branj, ki so preproste in nezahtevne, ne manjka zanimivosti, prej pa bi spadale k mohorjankam.

Argentinski spisi Vinka Brumna so bili doslej neznanka za matičnega bralca. Irene Mislej je z uvodnikom Razmišljanje o zdomstvu Vinka Brumna v osnovnih črtah osvetlila položaj argentinskega zdomstva in posebej njegovo dejavnost, ki se kaže v tem izboru: najprej po prihodu v Novi svet, nato zreła doba razvoja v šestdesetih letih, tretji del pa je najboljše in tudi bližnjega časa ter govori »od razmišljanja o usodi človeka v zdomstvu (in) se povezuje s potrebo po spravi med vsemi Slovenci«. Irene Mislej, ki je nedvomno najbolj aktivna posrednica in poznavalka argentinskega zdomskega izkustva, med drugim navaja Vinka Brumna: »Karkoli Slovenec, pa naj bo v domovini, v zamejstvu ali zdomstvu, napravi kulturno pozitivnega, je slovensko kulturno delo, je delo z narodom, iz naroda in za narod.« Med spisi, ki sta jih uvrstila urednika Irene Mislej in Frane Jerman, kaže opozoriti vsaj na nekatere spise. Sklop razmišljanj Naš izseljenki tu in sedaj želi brez zastiranja in črnobelih poenostavitev razgrniti izseljeniški položaj z različnih aspektov. K takemu razmišljanju sta prilegajoča spisa Trojno zdomstvo in Naše zdomsko izkustvo. Krščanski etos, ki spremlja Vinka Brumna v celoti, ima poseben, sodoben nadih v Naših naglavnih grehah. Enajst Pisem o slovenstvu in slovensčini je specifično razglabljanje človeka, ki živi in občutljivo dojema in doživlja temeljne probleme identitete v tej luči. Frane Jerman je podal Filozofsko misel Vinka Brumna. Ugotavlja, da spada med redke učence Franceta Vebra in je v jedru zadržal miselnost svojega učitelja ter jo vse življenje raziskoval in dopolnjeval s svojimi vidiki. Večina filozofskih spisov se navezuje neposredno na Vebra. Brumnov izbor teh spisov vsebuje vse tipično, vse do izpostavljene etike, kar sodi v okvir njemu lastne filozofske miselnosti. Irene Mislej je ob koncu poskrbela za biografijo Vinka Brumna. Lepo knjižno opremo je izdelal Jure Kocbek.

Sergej Vrišer je obogatil naše umetnostnozgodovinsko področje z Baročnim kiparstvom na slovenskem Štajerskem. Gre že za tretjo knjigo, ki jo je natisnila Slovenska matica o baročnem kiparstvu na Slovenskem. S. Vrišerjevo preučevanje baročnega kiparstva na Štajerskem ima daljno zaledje vse od študijskih časov do doktorata, seveda pa se je gradivo do danes pomnožilo. Srednjeevropska orientacija je za to kiparstvo le bolj značilna kot za ostale pokrajine Slovenije. Kljub vzorcu

Gradca pa se razodeva na (slovenskem) Štajerskem sproščena vitalnost in posebna stopnja samobitnosti, kot ugotavlja avtor. Sergej Vrišer je razvrstil razpravo v dve temeljni poglavji, in sicer Po poti razvoja, kjer govori od prebujanja baroka med 1650 in 1680 pa do postbaroka od 1800 do 1860. Tu je tudi glavna dognanj, sledijo Življenjepisi podatki in dela kiparjev v 17. in 18. stoletju ter Sklep. Barok je domača umetnostna zgodovina opredelila kot drugi vrh v razvoju slovenske umetnosti. Štajerska pa je več ali manj delila usodo z drugimi slovenskimi pokrajinami, kiparstvo baroka Štajerske pa je usmerjeno k severu in uresničuje deloma severne vplive deloma in manj pa južne (italijanske), seveda pa take in podobne poenostavitve dobijo ob Vrišerjevi razlagi nadrobne označitve. Kiparstvo v nekem obdobju močno prekaša arhitekturo in slikarstvo. Tudi intenzitete kiparskih stvaritev ni mogoče prezreti. Štajersko baročno kiparstvo v celoti obvladuje pokrajino, deloma pa ti kiparji sežejo na Hrvaško ter uveljavijo svojo baročno razgibanost. Na koncu najdemo opombe z dokumentacijo. Knjigo je opremil Sergej Vrišer, ki je poskrbel tudi za številne reprodukcije v črnobeli tehniki. V bodoče bo kazalo poskrbeti za barvne reprodukcije, vsaj delno, kadar gre za pobarvane kipe in dekoracije.

Janko Moder je prevedel iz nemščine študijo Feliksa J. Bistra »Anton Korošec, državnozborni poslanec na Dunaju. Življenje in delo 1872–1918«. Delo je nastalo kot disertacija na dunajski univerzi. Študija je prva te vrste o A. Korošču v takem obsegu, kljub temu da si je avtor začrtal namen že v naslovu, pa je v marsičem presegel okvir, ki ga je postavil, kar je delu le v prid. Življenje in delo slovenskega politika in državnika – to je v ospredju – je prikazano do razpada avstro-ogrske monarhije, ne sega pa v čas po prvi svetovni vojni. Feliks J. Bister je razdelil svojo obravnavo na štiri večja poglavja. Najprej je prikazal Koroščevo šolanja, začetke javnega delovanja in časnikarstva. Drugi del obravnava Korošča in slovensko politiko pred 1. svetovno vojno, začenši od 1906 kot poslanec, z delom v dunajskem državnem zboru. Sledi pogled na Korošča in slovensko politiko med 1. svetovno vojno, vključno z majniško deklaracijo, ki jo je 1917. prebral v parlamentu, z zahtevo, da se združijo južni Slovani pod monarhijo, »v samostojno, na demokratični podlagi ustanovljeno državno telo brez vsakega tujega gospostva, pod žezlom habsburško-lotarinske dinastije«. Seveda je avtor navedel niz vzporednih ugotovitev, ki so potrebne za natančnejše poznavanje razmer in dejanj. Knjiga vsebuje dva dodatka, literaturo, imensko kazalo ter povzetka v nemščini in angleščini.

Igor Gedrih